

VARSLEREN – viktig og verdig

Over en periode på halvannet år dybdeintervjuet Kjell Horn elleve varslere. Historiene deres (sammen med hans egen) er samlet i boka *VARSLEREN – viktig og verdig* som med støtte fra Det faglitterære fond ble gitt ut på Kolofon forlag i 2010. Det Horn konsentrerer seg om, er selve varslershistoriene og hvilke omkostninger det har for den enkelte å vise samfunnsansvar ved å melde fra når ulovlige eller uetiske forhold oppstår på arbeidsplass eller i organisasjonslivet.

I et fyldig etterord har professor emeritus Henning Jakhelln en juridisk gjennomgang om varslers rettsvern, der han stiller det retoriske spørsmålet: ”Realitet eller illusjon? Tar man spilleren, ikke ballen?” Dette er for øvrig identisk med den orienteringen han gir i Zola-prisens spalte Aktuelt 6. desember 2010.

Selv om de tolv historiene spriker svært i tid, bransje, kjønn og alder på varslerne, så følger de likevel et mønster:

- Mange personer blir klar over at kritikkverdige forhold er under oppseiling. Men bare én er utstyrt med det ”varslergenet” som gjør at han eller hun sier fra.
- De mange som tilskyndet at ”noen” burde si fra, svikter når det begynner å bli ubehagelig. Varsleren blir stående alene.
- Varsleren blir utsatt for ulike former for trakassering fra ledelsen: endrete arbeidsoppgaver, fysisk forflytning, isolasjon. Kort sagt mobbing.
- Varsleren reagerer med trass, gjør feil, blir syk osv.
- Endret atferd fører til ny omdreining på represalieskruen.
- Forsøk på å oppnå støtte i fagbevegelsen lykkes av og til. Av og til ikke. Ofte er leder og varslers medlem av samme forbund.
- Varsleren blir oppfattet som ubehagelig, masete og selvopptatt av kollegene. Selv av dem som i utgangspunktet tilskyndet varsling og indirekte lovet støtte.
- Varsleren sluses i en del tilfeller inn i psykiatrien som ”gal” og får en diagnose som hefter ved ham eller henne resten av livet.
- Forsøk på å gå rettens vei fører oftest ikke fram. (Men boka viser at unntak finnes.)
- Resultat: Varsleren blir sagt opp eller går av som uføretrygdet. Med mindre han eller hun ser signalene i tide og søker seg over i annen jobb.

På tross av de problemene varslerne i dette materialet har hatt i ettertid, sier de alle at de ville gjort det samme igjen dersom situasjonen tilsa det. Men for å dempe skadevirkningene for en selv – og muligens nå fram med varslingen, oppsummerer en av dem erfaringene sine slik:

- Skaff deg *pålitelige* allierte på egen arbeidsplass.
- Skriv dagbok. Sørg for dokumentasjon.
- Ha med partsrepresentant ved møter med leder.
- Bruk fagbevegelsen.
- Skill mellom arbeidstid og fritid. Ikke la varslingen bli en altoppslukende sak.
- Samarbeid med bedriftshelsetjenesten.
- Ikke plag kolleger som ikke er ønsket å bli involvert, med dine problemer.
- Finn en balanse mellom det lokale og det overordnede, det prinsipielle.
- Plei deg selv. Skaff deg påfyll. Gi tilværelsen mening mens prosessen står på.

Forfatteren – Kjell Horn – er født i Oslo i 1937 og har hele sitt yrkesaktive liv vært knyttet til skoleverket i en eller annen funksjon. På slutten av 1990-tallet, da han var rektor ved en stor ungdomsskole, gjorde han noe så uhørt som å varsle kommunen om at han i sin stab hadde et par lærere som fungerte så dårlig vis-à-vis elevene at de burde få hjelp til å gå over i annen virksomhet i kommunen. (Alle rektorer burde gjøre det. Men nesten ingen varslere – klokt nok.) Av dette ble det bråk. Men saken var vel dokumentert, så kommunen tok de nødvendige grep for at de aktuelle lærerne ikke lenger skulle undervise elever. Men for å dempe støyen og tilfredsstillte lærernes fagforeninger, ble det besluttet at rektoren også skulle overføres til kontorarbeid ved en avdeling i kommunen. Siden 2002 har Kjell Horn vært pensjonist og viet sin tid til faglitterært forfatterskap. Alt med vekt på å varsle og peke på skjevheter i samfunnet generelt og skoleverket spesielt.